

A magyar polgárság az osztályharcban.*

mikor nem szociológusnak, hanem inkább újságírónak módjára a magyar polgárságnak az osztályharcban való állásáról néhány szót szólni akarok, mindenekelőtt alázatosan bocsánatot kérek előadásomnak címéért. Nem az a helyes cím, hogy a *Magyar polgárság az osztályharcban*, hanem az lenne a helyes cím, hogy *A magyar polgárság gyávasága és élnetlensége az osztályharcban*, amivel azután az előadást magát be is lehetne fejezni, mert elmondaná maga a cím mindazt, amit erről a témáról elmondani lehet és elmondani kell. Ámbátor még ez is rossz cím lenne. A helyes cím az volna, hogy *A magyar polgárságnak gyávasága és élnetlensége a többi osztályok harcában*. Meri a teljes valóság az, hogy a magyar polgárság nemcsak gyáva, nemcsak élnetlen, de valóságos osztályharca nincs is. És az alatt az idő alatt, amelyet mi a mi korunkban áttekinteni tudunk, nem is volt. Mindig meghunyászkodott és sohasem merte a maga érdekeit érvényesíteni.

Pedig a többi osztálynak van harca. Erős és brutális. Hogy ezt a harcot az osztályok letagadják, természetes dolog. Az osztályharcnak egyéb fegyverei között mindig az volt az egyik fegyvere, hogy letagadta a létezését és fájt neki, ha mások reámutattak az ő küzködésére. Az osztályharc mindig azon iparkodott, hogy letagadja önmagát és mindig, ma is, megakarta bélyegezni azokat, akik osztályharcukat nyíltan emlegették, akik nyíltan beismerni merték, hogy ők osztályharcot vívnek.

A munkásság volt az első, amely nyíltan, becsületesen és férfiasan beismerte és beismeri, hogy igenis osztályharcot vív.

Szerző előadta a *Társadalomtudományi Társaság*-nak április hó 13-án tartott ülésén.

Ez a letagadás különben természetes dolog. A hatalmasoknak az osztályharca, az államnak a kihasználása egyfelől és másfelől küzködés az ellen, hogy a köznek a jótéteményeibe, abba, amit az összesség nyújtani tud, mások be ne furakodjanak. Akik uralmon vannak, a dolog természete szerint mindig igyekeznek akként feltüntetni a helyzetet és akként feltüntetni a dolgoknak rendjét, akár jogi, akár teológiai okokkal, mintha a világnak fejlődése megállott volna, mintha a történelem avval, hogy ők bejutottak az alkotmányok úgyszólván sáncai közé, be lenne záródva és ezentúl az lenne az egyetlen helyes, a közérdeknek, a nemzetnek és nem tudom micsoda nagy fogalomnak megfelelő alakulás, hogy azok, akik máig kívül vannak az ajtón, ezentúl is kívül maradjanak. Érthető, hogy ebbéli törekvésükben iparkodnak nemcsak kirekeszteni azokat, akik még kívül vannak, de iparkodnak becstelennek és tisztességtelennek is feltüntetni minden olyan törekvést, amely ezen az ajtón bejutni és evvel a bejutással az ő részüket csorbítani kívánja.

Ez a magyarázata annak, hogy folytatják erősen és brutálisan a maguk osztályharcát azok, akik hatalmon vannak, a még több hatalomért, a még több kenyérért és a még több jóért, de mikor én is ugyanazt akarom tenni, mint ők, és amikor beismerem nyíltan és becsületesen, hogy én magamért, a magam érdekeiért vagy a magam osztályáért harcolni kívánok: akkor vezércikket írnak rólam és kijelentik, hogy én megbontom az ország békéjét, belháborút szítok, mert azt a horrendumot követem el, hogy osztályharcot kívánok vívni.

Nyilvánvaló, hogy a közérdeknek az emlegetése és az osztályharcnak a megbélyegzésére való törekvés csak taktika az ú. n. alkotmány sáncain kívül állók elámítására, de a harc maga azok részéről is tovább folyik, akik már a hatalmon vannak. Folyik erősen és brutálisan, annyi erővel és annyi brutalitással, amennyi ereje és amennyi bátorsága és élelmessége van annak az osztálynak, amely már a hatalmon van.

Ígértem, hogy nem tudományosan, hanem újságíró módjára beszélek, tehát állításom bizonyítására a mi napjainkból veszem a példát.

Íme itt van Bosznia annexiójának a kérdése. Az egész ország reszket magától a boszniai háborútól, még inkább az annak nyomán bekövetkező nagy európai konflagrációnak a lehetőségétől. S amikor egy pillanatra felmerül az esélye annak, hogy talán mégis sikerül a nagy tüzet valahogy megakasztani, talán sikerül valahogy a békességet és a békességgel együtt az országnak tengersok millióját és tengersok szegény embernek a vérért megmenteni egy Szerbiára kedvező kereskedelmi szerződés árán, akkor a nagyok, a hatalmasok, akiké az

ország és akik a közérdek s akik gazembernek tartanak mindenkit, aki nincsen velük, egyszerre összeállnak és kijelentik: inkább menjünk Szerbiába, inkább kerüljön az országnak abba a tengersok milliójába a szerb háború vagy egy európai konflagráció, inkább pusztuljon el sok ezer meg ezer szegény ember, aki nem mi vagyunk, a sok milliónak a költségét majd beszedjük mi az ország milliójain, az országnak a proletárjain, fogyasztási adók alakjában, de azt meg nem engedjük, hogy Szerbiával kedvező kereskedelmi szerződést kössünk, mert a kedvező szerb kereskedelmi szerződés annyit jelentene, hogy a magyar ökörhúsnak az ára talán 10 vagy talán — Isten ments — 20 fillérrel lejobb szállana. Ez pedig, hogy inkább masírozunk be Szerbiába, minthogy kereskedelmi szerződést kössünk, nem osztályharc. Hirdetik: Nem ami érdekünk, hanem a köz érdeke, az országnak nagy, szent és magasztos érdeke ez és hazaáruló mindenki, aki nincsen azon az állásponton, hogy inkább hulljon 25.000 embernek vére, inkább legyen egy nagy európai konflagráció, minthogy a szent és magasztos magyar ökörnek az ára 10 fillérrel kilónként leszálljon.

Íme a nagy példa. Van kisebb is. Mert az osztályharc, az erőseknek, a hatalmasoknak és az okosoknak az osztályharca nem válogatós a maga eszközeiben. Ha nem ehet nagy falatokat, megelégszik apróbb legyekkel is, a nagyok mellett megkívánja a kisebbeket is. Ép a napokban történt, hogy azok az urak, akik inkább feláldozzák huszonötezerrel a magyar vért, mint a magyar ökör árának 10 vagy 20 fillérjét, összejönnek és tartanak értekezletet, amelyben követelik a vasúti személyszállítási díjak fölemelését. Követelik a köznevében azért, hogy a volt jobbágyot ezzel az eszközzel is erősebben magukhoz láncolják és a *glebae adstrictus* fogalmat ezzel a modern eszközzel is minnél erősebbé tegyék a maguk érdekei számára. Így jár el az osztályharc s ezzel a két példával óhajtottam megvilágítani egy nagy, erős és élni tudó osztály akarni tudását.

Nem tagadom, hogy ez a brutális, erős, energikus, férfias fellépés nekem imponál. Undorító ugyan, amikor azt a követelést, hogy inkább vérezzen el sok-sok ezer ember, minthogy a hús ára leszálljon, közérdeknek tüntetik fel, utálatos dolog, amikor a nagybirtoknak erről az érdekéről, amely kizáróan a nagybirtok érdeke, azt akarják velem elhithetni, hogy az nemcsak a nagybirtoknak érdeke, de érdeke a középosztálynak is, a törpebirtokosnak is és érdeke annak is, aki soha egy darab marhát fel nem nevel, mondom, ez utálatos, de meg kell vallanom, hogy ennek a küzdelemnek az ereje és brutálissága imponál. Mint minden, ami nagy és erős.

Ezt a példát pedig nemcsak annak az illusztrálására voltam

bátor elmondani, hogy mik az osztályharcnak küzdelmei és hogyan dolgozik az olyan osztály, amely erős és energikus, de voltam bátor megemlíteni azért is, hogy feltüntessem ezzel szemben annak a másik osztálynak a küzködését — ha szabad azt a szót használnom — amely se nem erős, se nem energikus, se nem tud élni.

Íme ott van — megint napjainkból veszem a példát — a másik oldalon az a gyűlés, amely nemrégiben volt itt Budapesten az adó-reform kérdésében. Megalkotott a kormány egy reform-tervezetet, melyben ad az uralkodó osztálynak, a nagybirtoknak óriási borraavalót, leszállítván a földadóját és viszont a másik oldalon mindössze azt tervezte, hogy a polgári osztályok, az összes polgári osztályok, nemcsak a kereskedőnek, iparosnak, de az intellektuális foglalkozásúaknak is az adóját, a mainak legalább háromszorosára emelje. Ez az ú. n. polgári osztály erre megembereli magát, összehív nagy értekezletet az adóreform ellen. Mondhatom, siralmas dolog elolvasni azokat a beszédeket, amiket a polgári osztály képviselői azon az értekezleten mondtak. Mind azon kezdte, hogy ami ott történik, a világért sem politika és ők mindannyian rengeteg módon szeretik azt a kormányt, amely azt a reformot tervezi, sőt ők szeretik ezeket a reform-tervezeteket is, de mit csináljanak, nem képesek magukon segíteni, kénytelenek állást foglalni a reform ellen, mert különben tönkre mennek és legyen kegyes a kormány, gondolja meg, hogy ha ők tönkre mennek, nem lesz adóalany. Hát így viselkedik olyan osztály, amelyben nincs sem erő, sem energia, sem élni tudás.

Az az osztály, amelyiknek van ereje és van energiája, a maga küzdelmét végig csinálja következetesen, a másik pedig, az igen tisztelt polgárság, még ezt a nyomorúságos siránkozását sem tudta végig csinálni becsülettel.

Amikor a kormány a szerb kérdésben az agráriusok fellépésével szemben — tekintve a nemzetközi bonyadalmak esélyét — valamivel energikusabban állott a sarkára, akkor az agrárius urak, ahogy erős osztályhoz illik, talán valamivel simábban, talán valamelyes taktikázással, de fentartják a maguk követelését, hogy igenis inkább pusztuljon el a magyar baka, inkább legyen egy Európára szóló konflagráció, de a szerb húst ők be nem eresztik ebbe az országba.

A másik osztály pedig meghunyászkodik, a polgárságnak az ú. n. nagypolgárság része, a vagyonosok visszavonulnak, a harcot teljesen abbahagyják, és amikor a kispolgárság annyira-amennyire mégis folytatja a küzködést, ezt az osztályt még az sem tudja tűzbe hozni, talpra állítani, amikor megtörténik az az alkotmányos országban horrendumnak és lehetetlennek látszó dolog, hogy készülő törvénytervezet

ellen való agitálást, készülő törvénytervezetnek a kritikáját: nemzetellenes izgatásnak, rebbeliónak hirdeti a kormány. Ez az osztály még ennek a hallatára is szépen csendesén viselkedik, és megelégszik azzal, ha az ellene készülő merényleten imitt-amott apróbb simításokkal tud valamelyes könnyítést elérni.

Volt valamelyes részem ennek a polgárságnak az állásfoglalásában, mielőtt az adóreform a nyilvánosság elé került volna. Tudva volt már akkor is, hogy a kormány a földadónak leszállítását tervezi. Mikor ezt voltam bátor felemlíteni, ennek a polgárságnak a képviselői előtt, rögtön szavamba estek, hogy: „az Isten szerelméért csak erről valahogy szó ne essék, erről valahogy ne beszéljünk, mert akkor nagy baj lesz. Annak valamelyes nyoma se legyen, hogy a polgárság sajnálja azt a földadó-leszállítást.”

Íme, tisztelt hölgyeim és uraim, a két szélsőség. Voltam bátor bemutatni a példáját annak, hogy mi a brutális, energikus, férfias osztályharc, és mi a gyáva, tehetetlen élheteretlenség. Az egyiknek képviselője a nagybirtok, a másiké a magyar polgárság.

Hogy a magyar polgárságnak az osztályharcban való helyzetét vagy szerepét pontosabban bemutatthassam, úgy érzem, fel kell tüntetnem az egész magyar osztályharcnak hadiállásait és csatasorait. Az összes osztályokét.

Az a vélekedésem a magyar osztályharcnak, az egész magyar osztályharcnak a hadállásáról, hogy gr. Tisza István bukásáig Magyarországon a gentrynek a teteje uralkodott. Uralkodott a gentrynek java, intelligenciában és vagyonban egyaránt, az arisztokráciának több, kevesebb ellenkezésével, több-kevesebb számbavételével. Tisza Istvánal ez az osztály megbukott. A helyét az uralomban elfoglalta két tényező. Az egyik az arisztokrácia, egy előkelő magyar politikusnak a nomenklatúrájával élve: a labanc mágnásság egyfelől, és elfoglalta másrészt a gentrynek a gyengébb része. Az intelligenciában és vagyonban gyengébb része. Ezek vannak ma hatalmon. De a hatalomra jutás ennek a két tényezőnek nem saját politikai programjával történt. A gentry gyengébb részének saját politikai programja nem is volt, az arisztokrácia pedig célszerűnek vélte, hogy az ő meglevő igaz programját háttérben tartsa. Az történt, hogy a hatalomra kerülő osztály nem a saját politikai programjával került hatalomra, hanem a régi, becsületes, radikális magyar parasztpártnak, a negyvennyolcas pártnak a programjával. Megtörtént az, hogy hamis, nem az ő érdekeinek megfelelő programmal jutott hatalomra az arisztokrácia és a kopott gentry, de vele együtt oda jutottak, arra a helyre, ahonnan a hatalmat kezelik és osztogatják, a régi radikális parasztpártnak az

elemei is. Amí ma történik a magyar politikai életben, az vélekedésem szerint mind erre vezethető vissza. Arra, hogy az uralkodó osztály és az uralkodó osztálynak az igazi érdekei nem egyeznek sehogysem azzal a politikai programmal, amelynek alapján az hatalomra jutott; egyfelől ebből származnak a nehézségek, másfelől pedig abból, hogy a régi radikális parasztpárt azt hiszi magáról, hogy ő csakugyan hatalmon van és követeli az ő elveinek megvalósítását. Ebben a keretben verekszik most egymással a két csoport, egyfelől a régi negyvennyolcaspárt, másfelől a 48-as pártnak a programját valló kopott gentry és a labanc mágnás. Egyelőre a két csoport még chaotikusan van együtt a hatalmon; hogy melyik fogja a hatalmat véglegesen elhódítani, talán nem egészen bizonyos. Ezek az uralkodó osztályok; alattuk pedig ott van elnyomva a munkásság, felrúgva a polgárság. Ez, tisztelt hölgyeim és uraim, az én felfogásom szerint, a magyar osztályharcnak mai csatasora. Az a kérdés, hogy az osztályharcnak ebben a felvonulásában micsoda szerepe van a polgárságnak. Tudvalévő, hogy az ú. n. régi rendszer alatt a polgárság merőben a liberális párttal tartott és önálló életre nem is törekedett. Ez vélekedésem szerint érthető is volt. A gentrynek a gazdagságban és értelemben java természetesen liberális volt, a békés haladásnak híve volt és így érthető, ha a polgárság a maga érdekeit az övével azonosította, és nem kívánt külön hadállásba vonulni. Megestek apróbb frikciók már akkor is, megesett akkor is, hogy felmerült az a kérdés, vajon a nobilitált magyar polgár feleségének van-e közszerzeményi joga vagy nincs. A magyar jognak t. i. az az álláspontja — minden megkülönböztetés nélkül — hogy a nemes ember feleségének közszerzeményi joga nincs, de mégis felmerült a kérdés, hogy vajon ez a szabály alkalmazható-e olyan nemesekre, akik a nemességüket 1848 után szerezték és az árvaszék Ő felsége rendelkezéseivel szemben külön jogot statuált, megállapítván régi és új nemességet. Ilyen aprólékos frikciók megestek, de ezeket nem is illik komolyan venni. Ezeket csak azért említem fel, hogy mutassam, hogy érdekazonosság a régi időben sem állott fenn a hatalom és polgárság között.

Fontosabb ennél az — és ennek konstatálásával közelebb jutok a ma történetéhez — hogy amikor a liberális uralom felbomlásának a jelei mutatkoztak és az agrárizmusnak az előre nyomulása megkezdődött, a polgárság akkor is, épúgy mint ma, gyáva volt és élhettelen és akkor sem merte akaratát érvényesíteni, pedig akkor teljesen egy vonalon haladtak az útjai a liberális pártéval. Emlékszem még ma is igen élénken, hogy amikor Széll Kálmán hatalomra került, Darányi Ignác kegyes volt mondani egy beszédet, melyben magya-

rázta, hogy a kereskedelem valami olyan huncutság, amelyet — sajnos — a büntető törvénykönyv határozmányai alapján, becsukással és egyebekkel büntetni nem lehet. Ezt a beszédét elmondta, kapván érte az akkori agráriusoktól jelentékeny tapsokat. Mikor pedig a polgárság amiatt zúgolódni kezdett, a kormány azzal a kéréssel állott elő, hogy a Pesti Lloyd Társulat rendezzen bankettet, amelyen a kormány majd megjelenik és „megmagyarázza” Darányi szavait. Ami szintén jellemző, hogy akkoriban még az ilyen beszédeknek a hatását legalább ily módon iparkodtak egy kicsit ellensúlyozni. Az a csodálatos, hogy az ú. n. nagypolgárságnak azok a képviselői, akik ezt az előkelő polgári testületet alkotják, a bankett ellen a szavukat fel nem emelték, de inkább nagy megtiszteltetésnek vették volna, ha Széll Kálmán az egész minisztériummal együtt, Darányi Ignác is bevonul a Pesti Lloyd Társulatba. S nagyon kellemetlen volt nekik, amikor a fiatalabbak kijelentették, hogy ide ugyan Darányi ne tegye be a lábát, mert olyat miniszter még nem kapott, mint aminőben Darányinak része leend, ha ezt a bankettet megenni akarja.

A gyávaságnak és élheterlenségnek a tünetei meg voltak már akkor is, de azért akkoriban a régi rendszer alatt teljesen érthető volt, ha a polgárság együtt halad a szabadelvű-párttal. Együtt haladhatott vele, mert az nagyjában liberális volt, energikus iparpártolást folytatott és a polgárság érdekeivel annyira-mennyire számolt.

Ezzel szemben a helyzet ma az, hogy az iparpártolást is és a liberálisságot is elvitte az ördög. Alkottak törvényt, amellyel a kormánynak rendelkezésére bocsájtottak milliókat iparpártolási célokra, de azokat a milliókat a kormány elkölteni nem fogja soha. A községek sorra egymásután tiltakoznak, még pedig sikeresen az ellen, hogy az ő határukban gyár alapíttassék, mert mihelyt gyár van, emelkednek a munkabérek, a munkabér emelkedése pedig a községek parancsoló urainak nem jó, eltekintve attól, hogy a gyárral kapcsolatban gyáros is él és nem jó az, ha a gyáros befolyása a község urainak a befolyásával vagy felér, vagy azt esetleg paralizálni alkalmas. Meghoztak amióta az új osztályok hatalomra kerültek, egy egész sereg törvényt a polgárság rovására. A szeszgyáraktól elvették a kontingenst. Kötelezték őket, hogy a termékeiknek egy részét félig ingyen adják el a hatalmon levő gazdáknak.

A polgárság pedig sem önálló harc vonalba nem vonul, sem pedig azt nem teszi, ami minimális életszükséglet volna reá nézve, hogy csatlakozzék a régi 48-as párthoz. Hanem vagy meghunyászkodik vagy hallgat, vagy csatlakozik azokhoz, akikben több erőt érez, az arisztokráciához és a kopott gentryhez.

Íme itt van ennek bizonyítására a bankkérdés. Hogy vajon azok az urak, akik a bankkérdés dolgában a nyilvánosság előtt szerepelnek, szimpatikusak-e vagy nem, nagyon eltérők lehetnek a vélemények, ámbár nagyon eltérők talán nem is lehetnek . . . De nyilvánvaló dolog, hogy amikor a közös vagy önálló bank kérdéséről folyik a viaskodás, a világeért sem a bank magának a harcnak a tárgya, a küzködés nem az önálló és közös bankról folyik, hanem folyik a küzdelem egyfelől az arisztokrácia és kopott gentry között, másfelől a régi becsületes, radikális 48-as párt között a bank cégére alatt, de nem a bankért, hanem az osztályuralomért. A polgárság pedig, ahelyett, hogy ezt az igazságot meglátná, megelégszik azzal, hogy kritizálja azokat a közgazdasági argumentumokat, amelyeket a közös- vagy önálló bank mellett felhoznak, mintha igazán az lenne a kérdés. Már most vagy úgy áll a dolog, hogy igazán ez a nézete ennek a polgárságnak, hogy igazán nem képes meglátni a vitának a valódi tárgyát, vagy látja. De mindkét esetben nyilvánvaló, hogy feltétlenül megérdemli az a jelzöt, amelyet voltam bátor rá alkalmazni, a gyáva és élehetetlen jelzöt.

Érthető dolog, ha a régi időkben a polgárság az ú. n. békeségnek volt a híve, mert hiszen a régi időkben, a régi rendszer alatt a békeség jelentette annak az osztálynak hatalmon maradását, amely osztály mellett ő prosperálhatott. De, hogy ma épúgy nem vonul harcba, mint ahogy nem volt harcra kapható a régi időkben: merőben mutatja a gyávaságát és élehetlenségét, mert hiszen ma a békeséggel csak veszíteni lehet és a harc ma ugyanannyit jelentene reá mint osztályra, mint amennyit előbb a békeség.

A valóság az, hogy a magyar polgárság még ott sem mer harcba vonulni, ahol érdekei a háborút nyilvánvalóan megkövetelnék. Ami rúgásokat kap, megköszöni, legfeljebb sírni merészkedik. Ez a viselkedése ennek a polgárságnak az osztályharcban fölfelé.

Nem érdemel több dicséretet vagy elismerést avval a szerepével szemben, amelyet lefelé a munkássággal szemben folytat. Itt van a választójog kérdése. Nem láttam sehol, hogy a polgárság a munkásságot az ő választójogi harcában segítette volna, pedig nyilvánvaló, hogy ezidőszerint a polgárságnak csak egyetlenegy szövetségese lehet ebben az országban, s feltétlenül lenne is: a munkásság. Szó esett azoknak az áldozatoknak a segélyezéséről, akik a munkásság - választójogi harcaiban áldozatokká lettek. Nem lehetett látni a polgárságot sehol; félt. A polgárság maga ma már egész világosan látja, hogy a magyar közigazgatás valóságos sztrájk-termelő. Egészen világosan látja, hogy a munkabér küzdelmeknek igen jelentékeny része arra a modorra vezethető vissza, amelyet a magyar közigazgatás a

volt jobbággal, a szegény paraszttal szemben tanúsít. Látja, de ellene a szavát felemelni nem meri. Előterjeszti a kormány a deres törvényjavaslatot. A polgárságnak egy szava sincs ellene, siet a kormányt üdvözölni azért, hogy ilyen nemes, és szép törvényt iparkodik alkotni. Itt van a munkaszervezetek felosztatásának kérdése. Nem látni a polgárságot sehol, pedig éreznie kellene, hogy ma nekem, holnap neked, éreznie kellene, hogy a világért sincs a magyar polgárság oly erősen a jognak a nyergében, hogy olyan nyugodtan eltűrhetné, amikor a munkásságot kiforgatják a jogaiból. De nem látni sehol.

Ott van 1907 október 10-ike, amikor a munkásság nagy demonstrációt rendezett a választójog mellett. Minden civilizált államban rengeteg hordereje, súlya lett volna ennek a demonstrációnak. Magyarországon nem volt hatása, mert csak az ipar ellen ment, az iparnak érdekei pedig egyfelől számba nem vevődnek, másfelől pedig az az iparos, gyáros, aki megszenvedte október 10-ikét és következményeit, odáig nem mert felemelkedni, hogy elmenjen a kormányhoz és azt mondja, hogy: te pedig engem egy második október 10-ikének ki ne tegyél. Lenyelte az október 10-ikét és nem mert szólni semmit.

Ezekért voltam bátor azt mondani, hogy a magyar polgárság az osztályharcban gyáva és élhetetlen.

Pedig a gyávaság és élhetetlenség nem abszolút karaktervonása a polgárságnak. Amikor 1830-ban X. Károly a sajtószabadságot elrendelő *ordonnance*-ait kiadta, a nagypolgárság megérezte, hogy nem a sajtószabadságról van szó tulajdonképpen, amely őt talán kevésbé érdekelte, hanem szó van a visszatért nemességnek a nagypolgárság elleni előtöréséről. S mikor Párisnak népe nem mozdult meg olyan gyorsan az *ordonnance*-ok ellen, mint amennyire a nagypolgárság ezt kívánatosnak tartotta volna, akkor ez a nagypolgárság összehívta a maga munkásait a gyárosok udvaraira és ezt mondta nekik: édes fiaim, én a gyáramat most becsukom, mert a kormány eljárásából bajok és zavarok lesznek, eredj a kormányhoz, kérj attól munkát és kenyeret. Egyenesen kivitte a munkásságot az utcára azért, hogy csinálja meg a júliusi forradalmat. És a munkásság meg is csinálta.

Ott van a német polgárságnak, az osztrák polgárságnak nagy heroikus korszaka 1848-ban, amivel szemben a meghunyászkodás kora, a bajonettek és a papi talár alá való bújás kora csak akkor következett be, amikor ez a polgárság megijedni kezdett a munkásságnak az előtöréséről. Még legutóbb is, amikor a munkásság Ausztriában viaskodott az általános választói jogért, az osztrák polgárság azt igen hathatósan segítette, pénzzel is, egyebekkel is. Ott van az orosz forradalomnak a példája. Az orosz polgárság az orosz munkásságnak

a forradalmi mozgalmait igen energikusan támogatta mindaddig, amíg az orosz forradalmi munkásság el nem követte azt a végzetes hibát, hogy egyszerre két fronton akarta a háborút megvívni, a politikai hatalom ellen is és a munkaadók ellen is. Ezek a példák bizonyítják azt, hogy mindenütt a világon meg volt a polgárságnak a maga hőskora, mindenütt mert a polgárság verekedni, csak minálunk nem. És mindenütt a világon csak akkor következett be a polgárságnak a gyávasága, amikor azt kezdte észrevenni, hogy a háta mögött van még egy osztály, amely szintén részt követel a hatalomból és van a háta mögött olyan osztály, amely ezt a hatalmat az ő kezéből is ki akarja csavarni.

Igazán csodálatos dolog lenne, ha az ember kénytelen volna azt hinni, hogy épen a magyar polgárság a legokosabb ezen a világon, hogy ép a magyar polgárság képes meglátni a hátamegett levő hatalmat, még mielőtt verekedett volna.

Azt hiszem, nem az okosság az oka annak, hogy a magyar polgárság úgy viselkedik az osztályharcban, ahogy viselkedik. Hanem oka az, hogy gyenge és csekély számú. Hogy miért gyenge, miért akadt el a múltban, a história folyamán erős magyar polgári osztálynak alakulása, ide nem tartozik, ide csak annak a faktumnak megállapítása tartozik, hogy a magyar polgárság gyenge, és mert gyenge, gyáva és élehetetlen is. Az a végső igazság hogy a magyar polgárság helyes helyet foglal el az osztályharcban akkor, amikor az ő gyengeségének megfelelően gyakorolja is a gyávaságnak és élehetlenségnek az erényét.

A história azonban az ő gyávaságával és élehetlenségével törődni nem fog, mindössze alkalmasint azt a tanúságot fogja a magyar polgárság viselkedéséből levonni, hogy a nagy harc nálunk másképen fog lefolyni, mint Nyugat-Európában, le fog folyni a polgárság nélkül, mintha polgárság ebben az országban egyáltalában nem is lenne, kizáróan a feudalizmus és a szocializmus között, a feudalizmus és a munkásság között. A magyar osztályharc — ámbár próféta lenni nem akarok — a küzdelemnek egy, a nyugaton igen jelentős fokát átfogja ugrani, ha a magyar polgárság a maga szerepét az osztályharcban — amire pedig kilátás nincs — meg nem változtatja.

Pap Dávid.

II.*

Az előadó arra szorítkozott, hogy a magyar polgárságnak gyávaságát, a komoly, erélyes osztályküzdelemtől való tartózkodását a közel-múlt politikai eseményeiből felhozott példákkal illusztrálja.

* Az alábbi észrevételeket szerző írásban közölte, minthogy az előadás befejeztével az ülés azonnal bezáratott s így nem volt alkalma élő szóval megtenni azokat. Szívesen adunk nekik helyet e formában is, mivel érdekesen egészítik ki az előadás egnéhány szempontját. *A szerk.*

Világos, hogy a magyar polgárság ezen gyávasága nem származik valami sajátos faji tulajdonságból: hanem onnan, hogy a magyar polgárság, mint az előadó végül megállapítja »gyenge és csekélyszámú».

Ezen a ponton óhajtánám az előadást némiképp kiegészíteni, felvetvén a kérdést, miért gyenge és csekélyszámú a magyar polgári osztály?

Ezen kérdésre kétféle felelet adható.

Vagy ráutalhatunk azon szociológiai, történelmi okokra, melyek egy erős polgári osztály kifejlődését Magyarországon megakadályozták. Vagy egy analízist adhatjuk Magyarország mai osztálystruktúrájának, melyből a polgárság gyengesége kitűnnék.

A történelmi magyarázat eléggé ismeretes.

A polgárság fejlődése párhuzamos az ipar-, kereskedelem, a városok fejlődésével. Míg Dél- és Nyugateurópában a városi fejlődés közvetlenül a római városi élethez kapcsolódott, Magyarország több mint félévezreden át a népvándorlás átvonuló és csatahelye lön. Midőn a magyarok letelepedtek és földműveléshez fogtak, Európa nyugati részében már meglehetősen fejlődött városi élet volt. Az Árpádok és Anjouk idejében Magyarország kezdte megközelíteni a nyugati fejlődést; de a török elleni harcokban, a hódoltság folytán a polgári fejlődés megakadt.

A török kiűzése után pedig, midőn a felvilágosodott abszolutizmus mindenfelé kedvezett a polgári osztály fejlődésének, Magyarország az Ausztriával való kapcsolat folytán teljesen hátramaradt. Mivel a magyar nemesség nem akart adót fizetni, az uralkodóház ismeretes vámpolitikája által indirekt adót vetett ki Magyarországra, tönkretéve iparát és kereskedelmét. Ausztriával való gazdasági kapcsolatunk mind a mai napig ugyanazon gátló hatást gyakorolja a magyar ipar és kereskedelem és evvel együtt a magyar polgári osztály fejlődésére.

De ezen történelmi okokon kívül geográfiai okok is döntő befolyással voltak. Hiányoznak Magyarországon azon tényezők, melyek az Unió vagy Oroszország iparát és kereskedelmét a kapitalizmus alatt oly gyorsan felvirágoztatták; hiányzik a tenger; nincs kellő mennyiségben vas, szén, petróleum stb. A föld ki van zsarolva, kevés a vízi erő stb.

Ami a polgárság mai helyzetét illeti, a következőket kell figyelembe venni.

Ha a polgárságról, mint osztályról szólunk, csak a vagyonosabb iparosokat, kereskedőket és a hivatalnok osztály legmagasabb fizetésű rétegeit vehetjük számba.

A húsz éven felüli férfilekosságból volt 1905-ben:*

Önálló iparosok legalább 5 segéddel.....	6411	
Önálló kereskedők 20—21 kor. I. vagy III. osztályú kereseti adóval	50.136	56.547
Orvosok, lelkészek, tanárok, tanítók, ügyvédek, jegyzők, Gyógyszerészek	62.716	
Állami és nem-állami tisztviselők, szolgák legalább 18 K IV. oszt. kereseti adóval	66.471	185.734

Voltaképp csak az első csoport képez igazi polgári osztályt; mert az intellektuálisok és hivatalnokok sokban függenek az államtól, míg másfelől, főleg az állami és megyei hivatalnokok származásuk és ideológiájuk folytán nem a polgársághoz, hanem a gentryhez tartoznak. De ha az egész csoportot polgárságnak vesszük is, és még néhány tízezer 2—4 segéddel dolgozó iparost és szegényebb kereskedőt hozzáveszünk is, alig kapjuk meg a negyedmilliót, ami a 4,322.960 főnyi 20 éven felüli férfilekosságnak kb. 5%-át teszi.

Gyengévé teszi a magyar polgárságot a gazdag polgárság igen csekély száma. 1900-ban összesen 2474 ipari vállalat foglalkoztat több mint 20 munkást. Ebből 103 állami, és igen sok az idegen, külföldi vállalat, melyeknek haszna a külföldi polgárságot gazdagítja.

A gazdag polgárság ezen igen kis száma lehetővé tette a kormánynak, hogy legnagyobb részüket egyénenkint nyújtott előnyök által korrumpálja és az osztályharcból kikapcsolja. Ilyen személyes előnyök az állami és katonai szállítások, szállítási kedvezmények, ipari szubvenciók stb. Akik ilyen külön előnyöket élveznek persze nem vehetnek részt többé az egész osztály harcában az agrárius kormány ellen. Így a polgárság elveszti ép a legvagyonosabb, leg-harcképesebb, a vezetésre hivatott elemeket.

Az a körülmény, hogy Magyarország egész politikai berendezése a nagybirtok érdekét szolgálja, és hogy a kellő tőkével üzőt mezőgazdasági nagyüzem igen jövedelmező, leggazdagabb gyárosainkat és kereskedőinket földbirtok vásárlásra csábítja. Nálunk minden meggazdagodott ember siet földbirtokot vásárolni, gazdálkodni. Elég az *Omge* névsorát átfutni: tucatszám találjuk benne a gyárosok és nagykereskedők (Dréher, Hatvani-Deutsch, Kohner stb.) neveit! Így ép a leggazdagabb rétege a magyar polgárságnak részben elpártol, maga is érdekelt lesz az agrárius irányzatban!

Ideológiai tényezők is hozzájárulnak a magyar polgárság

* A Kristóffy-féle választójogi törvényjavaslat szerint; lásd Rác Gyula cikkét, *Huszadik Század*, 1909. évf. 242—43 old.

gyengítéséhez. Ilyen az a körülmény, hogy kereskedőink és gyárosaink nagy része izraelita vallású lévén, könnyű a polgárság bármely osztály-akciójára vallási érvekkel felelni: ettől pedig a magyar zsidóság nagyon fél. De a vallási és részben a nemzetiségi különbségek tényleg a polgárság belső egységét károsan befolyásolják, és ezáltal erejét gyengítik.

Ehhez járul az az általános agrár-feudális, nemesi ideológia, mely ma még uralkodik Magyarországon. Ipar, kereskedelem még mindig nem *úri* foglalkozás nálunk. Aki teheti, földbirtokot szerez, ha csak lehet nemességet is hozzá, vagy legalább földbirtokosokkal barátkozik, bőrkabátot és kamáslit hord, káromkodik! Polgári büszkeségnek, mint ezt a nyugati nemzetek polgárságánál találjuk, nyoma sincs. Sem az életben, sem az irodalomban, sem a művészetben. És ez nem pusztán külsőség. Egy osztály, mely maga-magát nem becsüli nagyra, nem érhet el sikereket az osztályharcban!

Végül gyengíti a magyar polgárságot a munkásosztályhoz való viszonya. Magyarországon a munkásság osztály-öntudata aránylag gyorsabban fejlődött ki, mint a polgárságé. A magyar munkaadók részben tökehiányból eredő elmaradt termelési módjuk, részben az osztrák verseny miatt nem képesek sem kielégíteni a munkásság növekvő igényeit, sem saját gazdasági erejükkel szembeszállni vele. Így lépten-nyomon a kormányhoz fordulnak segítségért, hogy sztrájk törvénnyel, sztrájk tanyá feloszlattal, eltoloncolással támogassa a munkások ellen. Ezen támogatás fejében aztán kénytelen a politikában vakon követni a kormányt, és engedni az agráriusok teljes hatalmát érvényesülni.

Ezek azon leglényegesebb pontok, melyek felfogásom szerint a magyar polgári osztály gyengeségét okozzák. Az analízis persze nem tart igényt a teljességre.

Végül csak azt óhajtom megjegyezni, hogy egyelőre kevés kilátás van a magyar polgári osztály megerősödésére. Ehhez két föltétel volna szükséges, melyek teljesülésére alig van kilátás: az önálló vámterület és a magyar földbirtok-viszonyok oly gyökeres átalakulása, mely kivenné a fölbirtokot a mai eladósodott, extenzíve gazdálkodó birtokos-osztály kezéből! Csak ha a magyar föld termése nagyon megjavul és a földjáradék óriás része nem jut néhány ezer ember zsebébe, hanem lehetőleg egyenletesen oszlik meg, alakulhat ki egy fogyasztóképes belső piac, alakulhat ipar és kereskedelem, és vele egy erős, öntudatos polgárság.

Vj.